

CAVITATS ALS PORTS I ALT MAESTRAT

Enric Porcel i Caro

Espeleo Club El Farallón de Montalbán

Grup d'Espeleologia de Badalona

Introducció:

Amb motiu de la celebració de una trobada espeleològica a la localitat de Vilafranca del Maestrat on van participar membres de clubs d'Aragó, Catalunya i País Valencià, vam tenir la ocasió de catalogar vàries cavitats d'aquestes comarques del nord de Castelló.

La informació prèvia ens venia donada principalment pel conegut espeleòleg català Jordi Carreras de la SEAC de Castellar del Vallès, qui als anys 70 va explorar força cavitats del Maestrat turolenc i de la zona d'els Ports.

Gracies a ell, i després de acabar amb els treballs d'exploració i topografia de la coneguda Cova del Turcatxo a l'Anglesola allà pel 1998 (1), a la tornada cap a Catalunya vam contactar amb l'Ismael Gil del Mas dels Ferrers de Dalt que amablement ens va portar a la boca de l'Alvenc dels Ferrers a la Rambla de Celumbres i a les coves de La Pallaresa.

Vam agafar les coordenades de les cavitats i vam veure que l'Alvenc dels Ferrers era un pou força interessant.

L' amic Carreras va localitzar aquell alvenc gràcies als companys de Portell de Morella, Josep Camañes i Juan Ignacio, conjuntament amb l'amic del Mas dels Ferrer.

Així, amb la excusa de explorar les cavitats ens van trobar components de varis clubs a l'alberg de La Parreta els dies 29 i 30 de març de 2008.

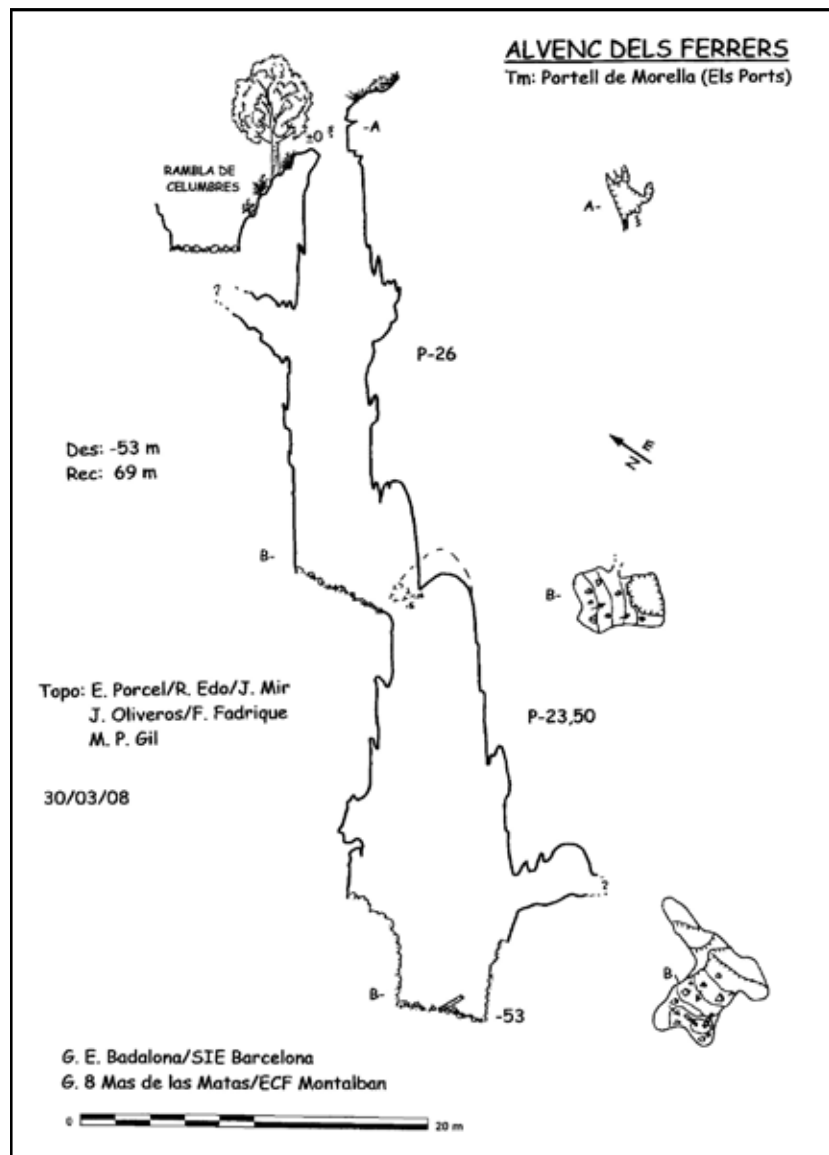
Cavitats visitades:

1.- ALVENC DELS FERRERS: 69 metres recorregut / -53 metres desnivell.

2.- ALVENC DEL BARRANC DE LA FORADÀ: 80 metres (aprox.) recorregut / -60 m. (aprox.) desnivell.

3.- FORATS DE LA PALLARESA.

4.- COVA DEL CASTELL: 45 metres recorregut / -2 metres desnivell.

Començant la baixada del segon pou de l'avenc dels Ferrers (Portell de Morella)

1.-ALVENC DELS FERRERS:

Lloc: Rambla de Celumbres. Mas dels Ferrers de Dalt

Tm: Portell de Morella

Comarca: Els Ports

Coordenades: X= 0733360 Y= 4486570

ED50 - UTM30

Altitud: 934 m.s.n.m.

Espelemetria: Recorregut: 69 metres.

Desnivell: -53 metres.

Accès:

Des d'El Llosar (barri de Vilafranca que hi ha a la carretera que va cap a Anglesola) prenem la carretera que es dirigeix a Portell, a 400 metres girem a la esquerra. Als 6,3 kms hi ha el desviament a la esquerra per anar al Parc eòlic de Les Cabrilles, però nosaltres continuarem 900 metres més per agafar una pista de terra que hi ha a la dreta abans d'arribar al Mas dels Ferrers de Dalt. A la dreta d'aquesta pista tenim un mur de pedra en sec.

Aquesta pista la continuarem uns 700 metres fins arribar a un lloc on traspasa un mur de pedra, llavors girem a la dreta seguint aquest mur uns 400 metres més on finalitza.

Aquí deixarem els vehicles, som en un petit torrent. Llavors anirem a la esquerra en diagonal i a 9 metres sobre el llit de la rambla Celumbres, i entre les roques en un bosquet de pins i carrasques trobarem la boca de l'avenc. Es difícil de trobar i no la veus fins que estàs a sobre.

Descripció:

Una boca de 2x1,40 metres ens endinsa en un fosc i una mica lobreg pou de -26 metres,

davallat aquest, en un descens totalment aeri, arribem a una repisa inclinada que ens aboca al següent pou.

Aquest primer pou esta bellament decorat amb formacions litogèniques, es tracta d'un pou ample amb un diàmetre entre 3 i 4 metres.

A uns 10 metres de fondària albirem una galeria penjada que ascendeix entre formacions cap a la foscor.

Situats a la repisa, tota ella colmatada de pedregam i baixant pel pendent, just al costat de la reinstal·lació, hi ha un forat a la paret que comunica amb el sostre acampanat d'un pou paral·lel que connecta més abaix amb el que baixarem seguidament.

Aquest segon pou té -23 metres i ens deposita a la seua base. Una mica més avall, en direcció Est hi trobem un engolidor on tenim la cota més baixa de la cavitat: -53 metres.

La planta esta plena de rocs i de alguns troncs pelats provinents de les tales de fusta.

Ací hi observem que 5 metres més amunt hi ha una galeria penjada a la que no va ser possible arribar donat que les parets estan cobertes fins una alçada de 4 metres d'un fang blanquinós molt relliscós.

Direcció Oest trobem un ressalt de +2 metres que ens situa en una petita plataforma per la qual girant cap al Nord i ascendint entre colades arribem a la base del pou lateral abans esmentat. Aquest pou fa coalescència amb el pou principal finint per dalt a la alçada de la repisa ja descrita.

Conclusions:

La exploració no es pot donar per acabada ja que existeixen les dues galeries penjades on seria possible progressar més mitjançant tècniques de escalada subterrània.

Referent al seu funcionament hídric, és possible que quan la Rambla de Celumbres entri en activitat s'estableixi un nivell freàtic superior i s'ompli d'aigua la part final del segon pou mitjançant la aportació hídrica en cascada provinent de la galeria penjada situada 5 metres més a dalt. La boca de l'avenc està situada només a 9 metres per sobre del llit de la rambla.

Antecedent històrics:

Relat de Jordi Carreras, el seu primer explorador:

Després de localitzar l'alvenc, en una altre ocasió (al voltat de l'any 1977 aproximadament) vaig anar amb la meua dona i el vaig baixar en solitari i al baixar la primera repisa, es sentia un salt d'aigua molt fort, vaig fer la instal·lació, per baixar al segon tram del pou, veient que tot el fons de l'avenc era un gran llac i per una de les parets sortia una forta cascada d'aigua, vaig arribar fins a ran d'aigua i vaig intentar anar fins al forat de la cascada, pero va esser imposible, pel perill de caure a dins de l'aigua.

En una altre sortida, em van acompanyar uns amics de Portell, en Josep Camañes i el Juan Ignacio, que van baixar fins a la primera repisa i jo sol vaig baixar fins al fons, veient que estava totalment sec.

En una altre exploració, em van acompanyar dos companys de la SEAC, Joan Masagué i Joaquim Castany, vam baixar i vam fer una mica de topografia i vam comprobar que el primer cop que el vaig baixar en solitari, la profunditat del llac d'aigua tenia una alçada de 12 mts., per les marques que habien quedat a la paret.

Al baixar vam veure una petita galeria i el company Joaquim Castany, que era escalador va pujar ell al davant i jo al darrera, per comprobar si continuava la galeria, al arribar a la galeria vam comprobar que no continuava. Tant la pujada com la baixada, va esser molt difícil, pel fang de les parets.

Bioespeleologia:

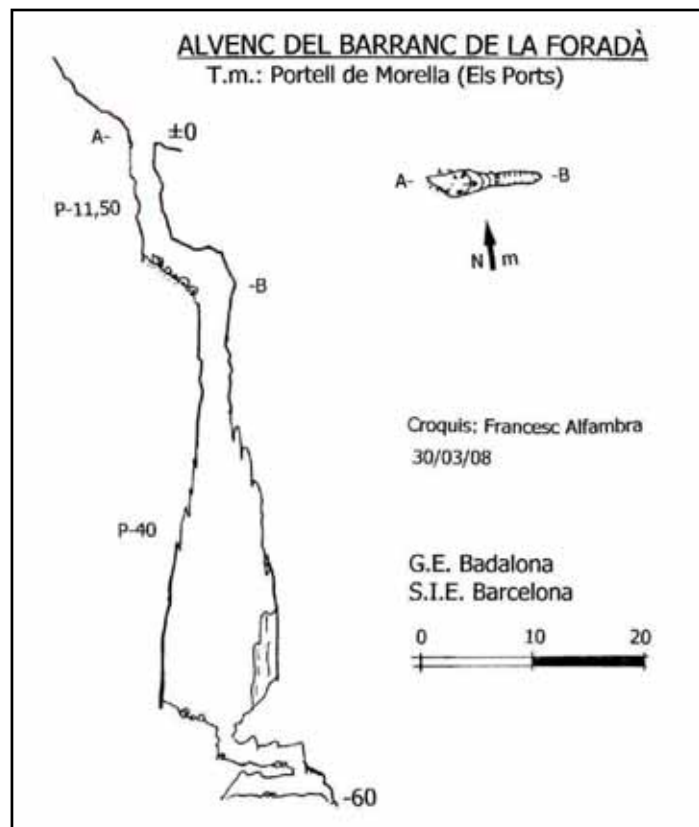
La fauna era molt escadussera, tant sol es van agafar dos coleòpteros, un d'ells clarament exogen: un *crusmelid* del gènere *Timarcha* sp. L'altre una mica més interessant, és un *Pterostichidae*, *Laemostenus (Pritonychus) terricola* Hbst. Es tracta d'un troglòbi de caràcter guanobi, encara que al Pirineu i zona Nord és lucifug: a mida que es baixa cap al sud adopta l'habitat subterrani.

Malahuradament, les comarques de l'Alt Maestrat, Els Ports i Sistema Ibèric són molt pobres en fauna

Boca de l'Alvenc del Barranc de la Foradà.

(subterrània), i malgrat els esforços de biòlegs i recol·lectors durant molts anys, encara està

Pou de l'Alvenc del Barranc de la Foradà.

per trobar una fauna tant abundosa com al Baix Maestrat. Segons les meves dades, tant sol han sortit dos *Anillinis* a l'Anglesola i Castellote, que a més, són endògeus. Tampoc s'ha trobat una raó de caire biològic o geològic per a explicar aquesta circumstància.

Text de Florentí Fadrique i material determinat per Jordi Comas.

2.- ALVENC DEL BARRANC DE LA ROCA FORADÀ:

Lloc: Barranc de la Roca Foradà
 Tm : Portell de Morella
 Comarca : Els Ports
 Coordenades : X= 0733387 Y= 4486856
 ED50 - UTM30
 Altitud : 1.021 m.s.n.m.
 Espeleometria: Rec.: 110 m. (estimació).
 Des.: -60 m. (estimació).

Accés:

Prenent la pista que em descrit per anar a l'alvenc dels Ferrers, passat el mur de pedra agafarem la pista de la esquerra, deixarem els automòbils, ja que aquesta està molt tapada pels matolls i continuarem a peu; la pista va baixant fent ziga-zagues fins arribar al fons del barranc de la Foradà, cal seguir avall 200metres més, fins que a la dreta veurem "la roca foradà" que dona nom al barranc (veure foto). Cal proseguir el camí uns 80 metres on el barranc és molt més estret, passat aquest engorjat, a un 100 metres, i a la esquerra, haurem d'enfilarnos uns 15 metres fins un petit replà, on s'obre la boca de l'alvenc.
 Descripció

La boca de 2x0,80 metres, una diaclasi orientada a 95° ens condueix per un P-11,50 a

una rampa de 5 metres i una amplada de 1,80 metres. D'ací baixarem un pou aeri de uns 40 metres, pou ample i recobert de colades i altres formacions litogèniques. Situats a la base del pou esmentat, per uns petits ressalts arribarem a una saleta on finís la cavitat. La fondària estimada és d'uns 60 metres.

La exploració d'aquest últim tram va ser feta en solitari pel espeleòleg Francesc Alfambra, autor del croquis adjunt. Les dades són estimatives, ja que no vam tenir temps de aixecar la corresponent topografia. Aquesta cavitat per la seva importància necessita una exploració més acurada i la realització de la seva topografia.

3.- FORATS DE LA PALLAESA:

Lloc: Mas de la Pallaresa
 Tm: Portell de Morella
 Comarca: Els Ports
 Coordenades: X= 0732020 Y= 4484391
 Altitud: 1016 msnm

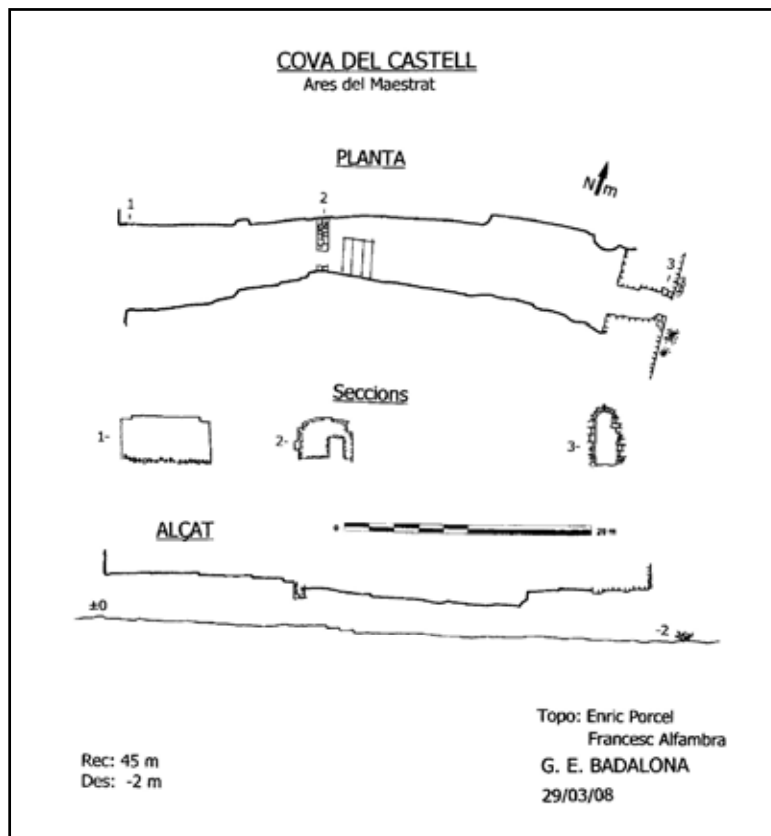
Accés:

Desde la carretera Vilafranca-Portell de Morella, a uns 6 kms, abans de pasar una riera surt a la dreta una pista que creua dues vegades la dita riera. A uns 400 metres pugem per una pista (hi ha una tanca), i 400 metres més enllà deixem els cotxes, i caminant cap al cingle, trobàvem sense dificultats les dues boques arrodonides del Forat, a més a més sembla ser que a la base de la cinglera de la rambla Celumbres hi ha altre cova. He utilitzat el verb trobàvem en passat, perquè aquestes indicacions estan a la meua llibreta de notes datades al 1998 i van intentar retrobar-los i no vam poguer, sembla ser que el terrenys a estat roturat amb maquinaria pesada i pot ser hi guain tapat el forat.

4.- LA COVA DEL CASTELL:

Ares : "On va començar tot
 On va finir tot"

Lloc: Turó del castell d'Ares
 Tm: Ares del Maestrat
 Comarca: Alt maestrat
 Coordenades: X= 0743344 Y= 4482578
 ED50 - UTM30
 Altitud: 1.200 m.s.n.m.
 Espeleometria: Recorregut: 45 metres
 Desnivell: -2 metres

te del castell, desconegem la seua utilitat en el passat.

A la meua llibreta de notes, quan com un turista més vaig visitar el poble d'Ares, vaig escriure: "...hi ha un tunel pujant al castell (ruines), un indicador posa "la cova", que seria interessant topografiar, la entrada es per una bauma natural on creix una figuera i continua una ampla galeria artificial que per una porta de fusta dona al altre costat de la muntanya, tal vegada pot tenir uns 50 metres de recorregut i sembla medieval." 14/X/2000.

Actualment està tot canviat degut a la errònia urbanització que s'hi està realitzant del túnel, vull dir que ja no hi ha la figuera, ni la porta de fusta, i el terra està enrajolat treien-li tot lo seu encant de túnel de la anti-gor.

Accés:

Es de fàcil localització.

Partint de la porta de l'església d'Ares si anem per la dreta arribarem a la boca SE d'aquesta cova-túnel, pel camí trobarem un vell rètol de fusta que posa " la cova". Si anem pel passadís de l'esquerra de l'església arribarem a la boca O.

Descripció:

Cova-túnel excavada en calcàries, de trànsit comode per les seves dimensions 7x3 metres de mitjana.

Si accedim per la boca SE entrarem en un corredor de 16 metres de llargada, 3,70 metres d'alçada i 7,30 d'amplada. Ací hi trobem una pared de pedra de 0,90 metres de gruix, amb una porta la part dreta. Baixant uns esglaons continuem el túnel 24,60 metres més fins arribar a un passadís fet amb pedra de canter i que té 4,50 metres de llarg. Ací tornem a sortir a l'exterior per la boca Oest havent travessat tot el turó.

Historia:

Si bé aquest túnel formava part del recin-

Com apunt històric dir que la ciutadella d'Ares va ser l'últim episodi de la conquesta del País Valencià per les tropes de Felip V, la van pendre definitivament el 15 de juliol de 1708. Va ser defensada pel militar aragonès Miguel Purroi i els atacants eren l'exèrcit castellà i francès dirigit pel Marquès de Belport. Aquests van destruir la església de estil gòtic i van cremar tot el poble per donar suport als austriacistes. Evidentment el túnel al formar part dels anells de defensa de la ciutadella, hauria d'haver tingut un paper protagonista en aquesta guerra de successió on es van perdre els furs i llibertats del regne de València.

Toponímia:

Alvenc (d'avenc), mot de fonètica local, on s'afageix la *l*, com a altres paraules amb la mateixa fonètica valenciana com almetlla, alborç, almirall, etc.

La forma *alv-* és pròpia sobre tot del Nord, Maestrat i encara més els Ports: S'ha recollit a Bel, Coratxà, Boixar, Sorita, Morella, Cincorres, i a l'Alt Maestrat: Benassal, Culla, Xodos, después a Cabanes de l'Arc, Figueroles i la Vall d'Uixó.(2)(3).

Text recopilat per Francesc Miret.

Agraïments:

*Als nostres amics del Mas dels Ferrers de Dalt: Ismael Gil i el seu germà Heredio Gil, gràcies a ells em pogut localitzar dues de les cavitats ací esmentades.

*A l'Antoni Ferro i la Rosa González, ells han confeccionat la aproximació a l'alvenc del Barranc de la Foradà.

*A Floren Fadrique i a Jordi Comas del museu de Zoologia de Barcelona, el primer com a recolector i el segon com a classificador dels insectes de l'alvenc dels Ferrers.

*A Sergi Monfort de l'alberg de la Parreta de Vilafranca, per la seva amabilitat i ajuda.

*Als companys de l' E. C. de Castelló per les seves indicacions i referències del catàleg de Castelló.

*A Jorge Membrado del Espemo de Morella, per les seves observacions de l'Alvenc del Ferrers.

*A Jordi Carreras de Castellar del Vallés, primer explorador de l'Alvenc dels Ferrers.

* A Francesc Alfambra per la seva descripció de la cavitat de l'Alvenc del barranc de la Roca Foradà.

* A Francesc Miret per la seva aportació etimològica.

Relació de participants a l'activitat:

Grup d'Espeleologia de Badalona: Francesc Alfambra, Julià González, Enric Porcel i Josep Pitarque.

Grupo Ocho de Mas de las Matas: Joaquin Mir, Raul Edo, Jesús Oliveros, Maria Pilar Gil S.I.E. de Barcelona: Rosa González, Antoni Ferro i Florentí Fadrique.

E.C.F. Montalbán: Enric Porcel

E.C. Castelló: Joaquim Arenós, Juan Ramos Barceló i Andrés Sánchez

Bibliografia:

(1) PORCEL i CARO, E. (2001). El Turcacho, una interesante cavidad del maestrazgo turolense. Subteranea, 16: 42-47. Barcelona.

(2) COROMINES, J. (1980). Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana, vol: 509-513. Barcelona.

(3) MIRET, F. (1997). Toponimia espeleològica. Recull dels noms genèrics de cavitats a Catalunya. Cavernes, 24: 95-112. Badalona.

Participants a l'activitat els dies 29 i 30 de març de 2008